

USPJEŠNOST RESOCIJALIZACIJE ODREĐENE NA OSNOVI PSIHOLOŠKIH, SOCIOLOŠKIH I TRETMA NSKIH VARIJABLI*

Kovačević Vojislav

UDK: 376.5

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni rad

S a ž e t a k

Na uzroku od 628 ispitanika oba spola, starosti od 18 do 29 godina proučavana je posttretmanska socijalizacija. Ispitano je njihovo socijalno ponašanje pomoću 54 varijabli, kao i uvjeti tretmana u zavodima (32 varijable), njihove demografsko-sociološko-ekonomske karakteristike (32 varijable), a primijenjena je i skala za mjerenje autoritarizma (19 varijabli).

U poručju posttretmanskog socijalnog ponašanja izdvojeno je 14 faktora socijalne integracije i 28 faktora u području sociološko-tretmansko-psiholoških karakteristika.

Primjenom kanoničke korelacijske analize, kao posebnog taksonomskog slučaja, izdvojeno je 6 parova kanoničkih faktora. Budući da su u kanoničku korelacijsku analizu uključeni izolirani faktori prvog reda (prvi set — faktori socijalne integracije; drugi set — faktori sociološko-tretmansko-psihološkog prostora), kanonički faktori predstavljaju faktore drugog reda.

Konstatirano je da premda za cjelokupni uzorak u prosjeku izdvojeni faktori prvog reda predstavljaju faktore koji pozitivno generiraju socijalnu integraciju, tretman i ukazuju na pozitivne karakteristike socijalno-demografsko-ekonomskih uvjeta, kao i na faktore superega i autoritarizma, ipak izolirani kanonički parovi faktora pokazuju različite korespondentne sociološko-tretmansko-psihološke strukture.

U skladu sa strukturalnim pristupom u proučavanju fenomenologije ponašanja, a što i rezultati pokazuju, nema opravdanja da se pojedinačne varijable ili pojedinačni faktori tretiraju kao odlučujući generatori ponašanja, već je uvijek u generiranju ponašanja uključen sklop ili manifestnih varijabli ili sklop latentnih faktora u obliku psiho-socijalnih struktura.

1. UVOD

Resocijalizacija maloljetnika je vrlo kompleksne prirode, pogotovo kada su oni zbog raznih formi poremećaja u ponašanju bili podvrgnuti nekom zavodskom tretmanu, jer na nju utječu mnogi faktori, pa čak i oni koje mi uvijek nismo u stanju našim ispitivanjima obuhvatiti. Ako polazimo od takve koncepcije, tada je resocijalizaciju ili socijalnu integraciju (ne samo malo-

ljetnika s poremećajima u ponašanju nego svih osoba koje se resocijaliziraju, socijalnu integraciju ili rehabilitaciju) vrlo teško svesti na pojedinačne ili na skup pojedinačnih karakteristika.

Osim toga, sve izdvojene determinante za koje općenito smatramo da utječu na resocijalizaciju maloljetnika podjednako ne utječu na svakog od njih. Tako ni provedeni tretman nema jednakog efekta, pa ni pojedinačni psi-

* Ovaj rad je dio projekta »Provjera uspješnosti zavodskog tretmana maloljetnika na području SR Hrvatske« koji se realizira u Zavodu za defektologiju Fakulteta za defektologiju Zagreb.

hološki ili sociološki faktori. To je inače poznato stanovište, ali ga je vrlo teško istraživanjima dokazati ako se ne pristupi strukturalnom načinu obrade dobivenih podataka. Pa čak ni neki elementarni strukturalni pristupi, kao što su različite faktorske analize, ne mogu dati u potpunosti odgovor na utjecaj determinanti iz različitih područja djelovanja na efekte resocijalizacije maloljetnika. U skladu s time, pronalaženje prosječnih utjecaja, pa čak i na osnovi strukturalnih efekata, ne može u potpunosti objasniti resocijalizaciju maloljetnika nakon provedenog tretmana.

U našoj zemlji učinjeni su pokušaji da se resocijalizacija maloljetnika nakon tretmana ne tumači na osnovi prosječnih efekata nego da se pronađu one homogenizirane strukture koje su posebno u psihološkom, sociološkom i sankcijskom prostoru bitno povezane s homogeniziranim ponašanjem maloljetnika u postpenalnom periodu (Mejovšek i ostali, 1974; Petrović i ostali, 1974; Hošek i ostali, 1974; Momirović i ostali, 1974). Isto tako bio je pokušaj da se na osnovi homogeniziranih ponašanja (taksona) utvrdi koje su to psiho-socijalne strukture koje bitno utječu na pojedine forme ponašanja u postpenalnom razdoblju (Kovačević, 1976, 1981).

Da bi se izbjeglo neopravdano tumačenje prosječnih efekata, danas se primjenjuju taksonomske analize, pomoću kojih se neki skup homogenizira po mnogim karakteristikama proučavanih entiteta, te se tako daleko više približavamo stvarnom opisu stanja. Primjenom drugih strukturalnih metoda za usporedbu ili razlikovanje takvih taksona s nekim drugim karakteristikama mogu se bolje tumačiti

realni fenomeni, a naročito fenomeni ponašanja.

Kanonička korelacijska analiza u proučavanju resocijalizacije maloljetnika može se smatrati posebnim slučajem taksonomske analize jer se traže povezanosti među homogeniziranim bitnim obilježjima u dva proučavana skupa nekih karakteristika.

U skladu s takvom koncepcijom proučavana je resocijalizacija maloljetnika s teritorija SRH koji su bili uključeni u neki od zavodskih tretmana. Njihovo ponašanje nakon tretmana predstavlja jedan skup varijabli, a neke psihološke, sociološke i tretmanske karakteristike drugi skup.

U ovom radu kao varijable smatraju se faktori koji su izdvojeni iz psihološko-sociološko-tretmanskog prostora. Znači da se analize vrše na višem nivou generalizacije, odnosno kanonički faktori su one latentne strukture koje se nalaze u prostoru drugog reda. To ima svojih prednosti, a i nedostataka. Prednosti se očituju u tome što se na višoj razini generalizacije mogu uočiti bitniji efekti resocijalizacije, a nedostaci što se gube neke osnovne informacije, ali bez obzira na to analiziraju se smislene cjeline.

2. CILJ RADA

Cilj je ovog rada da se utvrde bitne relacije između psihološko-sociološko-tretmanskih karakteristika maloljetnika koji se nalaze u zavodskom tretmanu i efikasnosti njihove resocijalizacije.

U skladu s ovim ciljem postavljena je i osnovna hipoteza pomoću koje se pretpostavlja da postoje različita bitna obilježja proučavanog skupa maloljetnika u njihovu ponašanju nakon

tretmana i da svako od tih obilježja ima specifičnu konstalaciju psihološko-sociološko-tretmanskih karakteristika.

3. METODA RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čine oni bivši maloljetnici s poremećajima u ponašanju, i to oba spola, koji su se nalazili u nekom odgojnom zavodu i odgojno-popravnom domu na teritoriji SRH pod uvjetom da su od 1972. do 1975. otpušteni iz tih ustanova. Proučavani period njihove resocijalizacije obuhvaćao je razdoblje od 3,5 do 7,5 godina. Njihova starost u času ispitivanja kretala se od 18 do 29 godina. Broj ispitanika u ovom uzorku je 628.

3.2. Uzorak varijabli

Na osnovi anketnog lista koji sadrži 54 varijable*) izdvojeno je 14 slijedećih faktora koji se u ovom radu tretiraju kao varijable, i to:

- F₁ Radna aktivnost u periodu nakon tretmana**) (PPP) (usmjeren prema pozitivnim vrijednostima)
- F₂ Zadovoljstvo drugih s ponašanjem maloljetnika prije tretmana (PT) (pozitivno usmjerenje)
- F₃ Kriminalna aktivnost u PPP (negativno usmjerenje)

- F₄ Druženje s prostitutiranim grupama u PPP (negativno usmjerenje)
- F₅ Odnos porodice i ispitanika u PPP (pozitivno usmjerenje)
- F₆ Prekršajna aktivnost (PT) (negativno usmjerenje)
- F₇ Aktivnost u makrosocijalnim grupama u PPP (pozitivno usmjerenje)
- F₈ Prostituiranje u PPP (negativno usmjerenje)
- F₉ Percepcija tretmana u PPP (pozitivno usmjerenje)
- F₁₀ Aktivnost u prosjačenju u PPP (negativno usmjerenje)
- F₁₂ Drogiranje u PPP (negativno usmjerenje)
- F₁₃ Agresivno ponašanje u PPP (negativno usmjerenje)
- F₁₄ Urbana sredina u PPP (usmjeren prema većim urbanim aglomeracijama).

Svi ti izdvojeni faktori za čitav uzorak, s obzirom na usmjerenje, predstavljaju faktore uspješne resocijalizacije.

Iz anketnih listova koji obuhvaćaju: 1) varijable tretmana u zavodima (32 varijable), 2) demografsko-sociološke-ekonomske karakteristike ispitanika (21 varijabla), te 3) skalu za mjerenje suprega (CG) od R. B. Cattella (20 varijabli) i 4) skale za mjerenje autoritarizma (modifikacija Eysenckove skale) (19 varijabli), izdvojeno je ovih 28 faktora:

*) Instrumenti u okviru projekta konstruirali su: V. Kovačević, M. Singer, T. Dobrenić, V. Poldrugač, M. Mejovšek, R. Bujanović - Pastuović, S. Uzelac i J. Bašić. Instrument za ispitivanje resocijalizacije je modifikacije VE (Davidović i ostali, 1970).

**) Za period nakon tretmana upotrebljava se kartica PPP (postpenalni period), a za period prije tretmana PT.

- FP₁^{*}) prihvaćanje društvenih normi (pozitivno usmjeravanje)
- FT₂ formalno osnovno obrazovanje (negativno usmjerenje)
- FT₃ stalnost rada odgajatelja (pozitivno usmjerenje)
- FT₄ formalno osposobljavanje za zanimanje (negativno usmjerenje)
- FP₅ autoritarijarni odnos prema institucionalnim regulativima
- FS₆ obrazovni status roditelja (pozitivno usmjeravanje)
- FS₇ stalnost boravka ispitanika u PPP (pozitivno usmjerenje)
- FT₈ stručna osposobljenost odgajatelja (pozitivno usmjerenje)
- FS₉ formalni socijalni status ispitanika u PPP (pozitivno usmjerenje)
- FS₁₀ institucionalna pomoć u PPP (povećana)
- FS₁₁ institucionalno okupljanje omladine u mjestu boravka ispitanika u PPP (povećano)
- FP₁₂ autoritarijarni odnos prema najtežim sankcijama
- FT₁₃ uvjeti rada u odgojnim grupama zavoda (pozitivno usmjerenje)
- FS₁₄ uvjeti stanovanja ispitanika u PPP (pozitivno usmjeravanje)
- FP₁₅ autoritarijarni odnos prema nesposobnim osobama
- FS₁₆ ekstra standard ispitanika (pozitivno usmjerenje)
- FT₁₇ aktivnost u izvanškolskom radu u zavodima (pozitivno usmjerenje)
- FS₁₈ stimulativno djelovanje socijalne zaštite tokom tretmana (pozitivno usmjerenje)
- FP₁₉ odnos prema devijantnim drugovima (negativno usmjerenje)
- FS₂₀ stimulativno djelovanje roditelja tokom tretmana (negativno usmjerenje)
- FT₂₁ uvjeti stručnog osposobljavanja tokom tretmana (negativno usmjerenje)
- FP₂₂ liberalniji odnos prema težim prestupima
- FS₂₃ angažiranost u društveno-političkim aktivnostima u PPP (pozitivno usmjerenje)
- FP₂₄ odnos prema društvenim vrednotama (pozitivno usmjerenje)
- FS₂₅ intervencija socijalne službe u PPP (pozitivno usmjerenje)
- FP₂₆ odnos prema vlastitoj vrijednosti (pozitivno usmjerenje)
- F₂₇ artefakt
- FP₂₈ autoritarijarni odnos prema društvenim autoritetima.
- Svi ti izolirani faktori mogu označiti:
- I. U području stavova i vrednota:
- a) autoritarijarni, rigidni odnos prema društvenim regulativima, najtežim sankcijama i autoritetima, ali i liberalniji odnos prema težim prestupima (FP₃ FP₁₂, FP₂₂, FP₂₈)
- b) prihvaćanje društvenih vrednota, uz pozitivnu vlastitu evaluaciju (FP₁, FP₁₉, FP₂₄, FP₂₆).
- Takva opća konstelacija stavova znači trajnije usvajanje društvenih vrednota, što može pozitivno utjecati na eliminiranje negativnog ponašanja.

*) Upotrijebljene kartice označavaju: FP = psihološki faktori, FT = faktor tretmana i FS = faktor demografsko-sociološko-ekonomskih karakteristika.

II. U području tretmana:

- a) formalno obrazovanje tokom tretmana (FT₂, FT₄, FT₂₁)
- b) aktivnost u odgojnim grupama (FT₁₃, FT₁₇)
- c) evoluciju rada odgajatelja (FT₃, FT₈).

Ti faktori pokazuju na pozitivnosti tretmana u zavodima, u odnosu na stručnost odgajatelja i uvjete rada, ali i na izvjesne nedostatke u obrazovnom procesu.

III. U socio-demografskom području:

- a) pasivni i aktivni socijalni status ispitanika (FS₆, FS₉, FS₂₃)
- b) uvjeti lokaliteta u kojem žive ispitanici (FS₇, FS₁₁, FS₁₆, FS₁₄)
- c) stimulativni utjecaji okoline (FS₁₀, FS₁₈, FS₂₀, FS₂₅).

Ti faktori također, s obzirom na njihovo usmjerenje, pokazuju pretežno na povoljni utjecaj.

Prema tome, izdvojeni resocijalizacijski, tretmanski, sociološki i psihološki faktori za cjelokupni uzorak ukazuju na njihovu pozitivnu konstataciju.

3.3. Metode obrade rezultata

Međusobna povezanost sistema psihološko-sociološko-tretmanskih karakteristika i sistema varijabli na temelju kojih se procjenjuje uspješnost resocijalizacije analizirana je Hotellingovom metodom određivanja kanoničkih korelacija. U tu svrhu primijenjen je program COCAIN-CANONICAL, koji je adaptirao Momirović 1979. za računar tipa 1100. Značajnost kanoničkih varijabli testirana je Bartlettovim po-

stupkom, te je uzeta u obzir stvarna vrijednost greške tipa I pri odbacivanju nultih hipoteza.

4. REZULTATI I DISKUSIJA^{*)}

Kao što je već ranije istaknuto, varijable prvog i drugog skupa predstavljaju ekstrahirane faktore, te se tako utvrđuju odnosi u prostoru višeg reda. U tablici 1 prikazani su karakteristični korjenovi kanoničke karakteristične jednadžbe (λ), koji predstavljaju kvadrate kanoničkih koeficijenata korelacije (C), a označene su i njihove značajnosti (P). Prikazani su samo oni kanonički koeficijenti čija je razina greške manja od $P = 05$.

Tablica 1

Korjenovi kanoničke jednadžbe (λ), kanonički koeficijenti korelacije (C) i Bartlettovi testovi značajnosti (P)

Skupovi faktora	C	P
1	.6270	.0000
2	.3352	.0000
3	.2411	.0000
4	.1573	.0000
5	.1223	.0000
6	.1015	.0089

Vidljivo je da je ovom analizom dobiveno 6 kanoničkih faktora odgovornih za relacije između skupa psihološko-sociološko-tretmanskih faktora i skupa faktora resocijalizacije maloljetnika nakon njihova tretmana.

^{*)} Zbog prostornog ograničenja prikazuju se samo sumarni rezultati, a ortogonalne projekcije svake tretirane varijable na kanoničke faktore, kanonički koeficijenti svakog faktora za varijable (Beta ponderi), kroskorelacije varijabli jednog skupa s kanoničkim faktorima drugog skupa nalaze se u Zavodu za defektologiju Fakulteta za defektologiju u Zagrebu.

Tablica 2

**Korelacije ekstrahiranih faktora (varijabli) s kanoničkim faktorima
u prostoru resocijalizacije**

	1	2	3	4	5	6
F ₁	.87	.36	.22	— .06	.07	.03
F ₂	.47	— .05	— .17	.02	.23	.32
F ₃	.61	— .14	— .29	.26	— .15	.23
F ₄	.20	— .09	— .03	.22	— .08	.20
F ₅	.56	— .24	— .27	— .05	— .36	— .42
F ₆	.24	— .32	— .68	— .20	.31	— .19
F ₇	.14	.12	— .00	— .47	— .27	.03
F ₈	.20	— .00	— .10	.35	— .24	— .12
F ₉	.24	.23	— .18	— .09	.20	— .28
F ₁₀	— .08	.22	.14	.04	.24	— .43
F ₁₁	.42	— .14	.17	.39	.57	.20
F ₁₂	— .11	— .26	— .09	— .17	.05	.34
F ₁₃	.64	— .03	— .03	.34	— .21	— .02
F ₁₄	.16	— .64	.42	— .31	.30	.15

Koeficijent korelacije među prvim faktorima u oba skupa iznosi .79, odnosno oba skupa imaju oko 63⁰/₁₀₀ zajedničke varijacije. Ta je povezanost pozitivna, a i relativno visoka s obzirom na to da je teoretski bilo moguće izdvojiti 14 kanoničkih faktora. Osim toga, kanonički faktori predstavljaju parcijalne strukture analiziranih prostora, odnosno specifična strukturalna ponašanja u periodu nakon tretmana, a i specifične psihološko-sociološko-tretmanske strukture koje su s takvim ponašanjima povezane.

S obzirom na supstancijalne ortogonalne projekcije (korelacije) i beta pondere može se uočiti da prvi kanonički faktor u prostoru socijalne integracije predstavlja i prvi glavni predmet mjerenja resocijalizacije (ta-

blica 2). Smjerom korelacija može se uočiti da ovaj faktor obuhvaća ispitanike koji su nakon tretmana pretežno eliminirali negativno ponašanje. Prema tome, radi se o ispitanicima koji su se relativno dobro socijalizirali. To se zaključuje na osnovi toga što ti ispitanici imaju pojačanu radnu aktivnost (F₁), poboljšane odnose s roditeljima (F₅), pojačanu aktivnost u makrosocijalnim grupama (klubovima, društvima) (F₇), poboljšanu percepciju tretmana (F₉), tj. pozitivno se odnose prema tretmanu u zavodima. Osim toga, eliminirana je kriminalna aktivnost (F₃) i agresivno ponašanje koje uključuje i prekršaje (F₁₃). Nadalje, nema prostituiranja (F₈), a niti druženja s prostituiranim grupama (F₄). Drogiranje (F₁₂) i prosjačenje (F₁₀) nisu naročito povezani s tim faktorom.

U prostoru psihološko-sociološko-tretmanskih obilježja (tablica 3) moguće je konstatirati da njihov prvi kanonički faktor također predstavlja prvi glavni predmet mjerenja i da on izdvaja one ispitanike koji imaju najbolji

formalni socijalni status (F_9). Također je pozitivno što je kod njih izraženiji angažman u društveno-političkim aktivnostima (F_{23}). Vjerojatno zato što su se ti ispitanici bolje socijalizirali, smanjena je institucionalna pomoć soci-

Tablica 3

Korelacija ekstrahiranih faktora (varijabli) s kanoničkim faktorima u prostoru psiho-socijalno-tretmanskom prostoru

	1	2	3	4	5	6
FP ₁	.64	— .30	.09	— .04	— .04	— .14
FT ₂	.12	.04	.18	.16	.23	.13
FT ₃	— .01	— .23	— .26	.19	.04	.26
FT ₄	— .39	.19	— .02	— .07	— .38	— .15
FP ₅	.45	.19	— .43	.09	.06	— .35
FS ₆	.08	— .11	.61	.25	.11	— .06
FS ₇	.21	— .34	.14	— .31	— .07	— .35
FT ₈	.08	— .11	— .27	— .19	.28	— .11
FS ₉	.73	.23	.29	.01	.41	.05
FS ₁₀	.48	— .02	.19	.02	— .34	.23
FS ₁₁	— .07	.14	.00	— .25	— .09	— .24
FP ₁₂	.13	— .12	— .07	— .16	— .02	— .00
FT ₁₃	— .00	— .34	— .54	.33	.13	.06
FS ₁₄	.15	— .25	.13	.38	— .08	— .09
FS ₁₅	— .20	.05	— .12	— .07	.02	.28
FS ₁₆	.18	— .16	.29	— .06	.04	.04
FT ₁₇	— .22	— .17	— .13	.00	— .16	.05
FS ₁₈	— .03	— .15	— .26	.13	.00	.00
FP ₁₉	.20	— .16	— .16	— .10	— .11	— .09
FS ₂₀	.10	— .56	— .23	— .38	.33	.02
FT ₂₁	— .24	.09	.07	.11	— .34	— .17
FP ₂₂	.17	.06	— .02	.03	— .18	— .03
FS ₂₃	.31	.27	.02	— .31	— .14	.29
FP ₂₄	.49	— .19	— .05	— .02	— .03	.22
FS ₂₅	— .69	.17	— .01	— .16	.20	— .11
FP ₂₆	.39	.17	— .12	.06	— .25	— .11
F ₂₇	.04	.09	— .39	— .10	.21	.18
FP ₂₈	.42	— .04	— .24	— .08	— .16	.40

jalne zaštite nakon tretmana (F_{25}), odnosno ona nije ni bila potrebna. U okviru tog faktora povećano je formalno osposobljavanje za zanimanje (F_4), i to je jedina tretmanska varijabla koja ima značajnije veze s tom kanoničkom dimenzijom. Vjerojatno zato što je za postignuti formalni socijalni status važna i formalna kvalifikacija. Druge tretmanske varijable s tim kanoničkim faktorom imaju praktički nulte korelacije, osim iz vanškolske aktivnosti (F_{17}) koja s tim faktorom ima malu, ali negativnu korelaciju.

Konstelacija socioloških varijabli ukazuje da se ovdje radi o socijalnom statusu ispitanika koji uključuje radni angažman i društveno-političku aktivnost.

Najinteresantniji je blok psiholoških varijabli koje pokazuju da se radi o ispitanicima koji imaju pozitivan odnos prema prihvaćanju općih društvenih normi (F_1), autoritarniji odnos prema propisima i zakonima (F_5), društvenim autoritetima (F_{28}) i nesposobnim osobama (F_{15}), ali i nešto liberalniji odnos prema težim prijestupima (F_{22}). Budući da prema normama ponašanja, propisima, zakonima i pretpostavljenima prihvaćaju hijerarhijski odnosi, vjerovatno je u usvajanju stavova uključena rigidnost, krutost povezana sa strahom. Osim toga, pozitivna je njihova vlastita evalucija uz prihvaćanje društvenih vrednota, a naročito se pozitivno odnose prema prihvaćanju općih društvenih normi ponašanja, što je u skladu i s komformizmom. Također se negativno odnose prema devijantnim drugovima.

Prema tome, dobra resocijalizacija nakon tretmana relativno je visoko povezana s postignutim socijalnim sta-

tusom, autoritarnijom odnosom prema društvenim regulativama i usvajanjem pozitivnih društvenih vrednota.

Može se postaviti pitanje kako su se formirali takvi stavovi i takve društvene vrednote kada većina tretman-skih varijabli s tim kanoničkim faktorom nema supstancijalnih povezanosti? Ako je tako, tada bi više obrazovanje nužno rezultiralo usvajanjem društvenih vrednota, a iz dobivenih podataka je vidljivo da stručno obrazovanje ima osrednju korelaciju s tim faktorom. Premda više obrazovanje sudjeluje u formiranju stavova društvenih vrednota, ono nije jedini uvjet, jer bi to značilo „otvaranje škola znači zatvaranje zatvora” (J. J. Rousseau), što suvremeni svijet demantira. Možda se takvo stanje može povezati time što su ispitanici u sklopu tog faktora prije tretmana pokazivali najveću radnu (školsku) aktivnost (F_{11}), što je prekršajna aktivnost bila smanjena (F_6) i što je zadovoljstvo roditelja i drugih bilo najbolje (F_2) u komparaciji s drugim skupovima maloljetnika (tablica 2). Uzevši u obzir da se ti ispitanici nalaze u nešto većim urbanim aglomeracijama (F_{14}), treba i tu njihovu socijalizaciju promatrati i kroz ekološke utjecaje.

Nema mogućnosti da se u ovom kratkom izlaganju detaljnije obrazlažu ostali kanonički faktori, već se može samo ukratko konstatirati da drugi par kanoničkih faktora povezuje kriminalnu aktivnost u manjim urbanim sredinama s poremećenim odnosima ispitanika s porodicom, a i s neadekvatnim tretmanom i nešto nižom radnom aktivnošću u PPP. Uz to se pridružuju negativno usvojene društvene vrednote uz pozitivno mišljenje o svojoj vlastitoj vrijednosti, ali uz nešto izraž-

niji liberalni odnos prema društvenim regulativima.

Treći par kanoničkih faktora obuhvaća one ispitanike koji u PPP vrše kriminalnu aktivnost, ali pretežno u izrazito većim urbanim aglomeracijama, gdje dolaze do izražaja poboljšani odnosi s njihovom porodicom. To se povezuje s neadekvatnim tretmanom, a i s liberalnim fleksibilnim odnosom prema društvenim regulativima i negativnim društvenim vrednotama, pa čak tendiraju da i sebe negativno evaluiraju.

Četvrti par kanoničkih faktora povezuje one ispitanike koji nakon tretmana uzimaju droge, a žive u nešto manjim urbanim aglomeracijama. Treba naglasiti da su oni prije tretmana bili više aktivni u radnim i školskim obavezama no poslije tretmana. Osim toga, predstavljali su nešto veći problem u ponašanju za vrijeme tretmana. Oni tendiraju k liberalnim stavovima prema društvenim regulativima, a društvene vrednote su im neizražene.

Peti par kanoničkih faktora izdvaja one koji se u većim urbanim aglomeracijama prostituiraju i skiću. Korelacija radne aktivnosti poslije tretmana s tim faktorima praktički je nulta, a prije tretmana je bila najveća. Prije tretmana imali su najmanje prekršaja, a poslije tretmana oni su bili najveći. Premda su postigli relativno visok formalni socijalni status koji je povezan s razinom školovanja i premda su kod ove skupine bili najstručniji odgajateiji, nakon tretmana socijalno ponašanje im je pogoršano. Osim toga, društvene vrednosti nisu izražene, a tendiraju liberalnijim odnosima prema prihvaćanju društvenih regulativa. Najliberalniji im je odnos prema težim prekršajima. Izgleda, a to nije ispitivano, da

neki drugi psihološki generatori djeluju na takvo ponašanje.

Šesti par kanoničkih faktora izdvaja one ispitanike koji se bave prosjačenjem i hazardom u nešto većim urbanim aglomeracijama. Postigli su donekle zadovoljavajući stupanj obrazovanja, ali im je neizražen odnos prema društvenim regulativima, premda prihvaćaju društvene vrednote.

S obzirom na ove generalne ali kratke opise, a i detaljnijim uvidom u dobivene rezultate može se zaključiti:

1. Da se svi otpušteni maloljetnici iz zavoda jednako ne socijaliziraju i da je nužno njihovu resocijalizaciju promatrati i u skladu s ekološkim faktorima.
2. Postignuti formalni socijalni status ispitanika, koji je naročito povezan s obrazovanjem za zanimanje koje su postigli u zavodu, igra značajnu ulogu u njihovoj općoj socijalizaciji. Ipak, s obzirom na specifičnosti aberantnog ponašanja nema uvijek isto značenje.
3. Nema opravdanja da se izdvojeno promatraju niti tumače usvojene društvene vrednote jer su one, ukoliko su **stvarno** usvojene, povezane sa slobodnijim, ne krutim odnosom prema društvenim regulativima. Ukoliko one i egzistiraju, a u sklopu su s rigidnim, krutim odnosom prema društvenim regulativima, tada su one više deklarativne, te zato i ponašanje takvih osoba nije uvijek u skladu s konstatiranim društvenim vrednostima. Ipak su usvojene društvene vrednosti jedan od generatora resocijalizacije.
4. Uloga tretmana je vrlo različita. Izgleda da u onim slučajevima gdje je resocijalizacija uspjela tretman

- nije osim obrazovne uloge imao nekog efekta. Naprotiv, u onim slučajevima gdje je tretman bio nuždan, on se nije usmjerio na mijenjanje stavova i vrednota maloljetnika te tako nije bio adekvatan. Vjerovatnije je da je tretman utjecao na pospešenje autoritariziranja, nego na formiranje superega.
5. Socijalna služba također nije uvijek bila efikasna, a pogotovo u pružanju adekvatne pomoći poslije tretmana, što naročito dolazi do izražaja kod neuspjele resocijalizacije.
6. Ne može se odvojeno promatrati niti jedan faktor u sklopu resocijalizacije, a niti u području društvene djelatnosti. Može se samo konstatirati da određene psiho-socijalne strukture djeluju kao generatori ponašanja u periodu nakon tretmana.

LITERATURA

1. Hošek, A., K. Momirović, M. Singer: Diskriminativna analiza sankcija u prostoru indikatora efikasnosti resocijalizacije, Defektologija, 1974, br. 1—2, 137—154.
2. Petrović, K., K. Momirović: Diskriminativna analiza sankcija u prostoru nekih socioloških dimenzija maloljetnih delinkvenata u postpenalnom razdoblju, Defektologija, 1974, br. 1—2, 118—136.
3. Momirović, K., N. Viskić — Štalec, M. Mejovšek: Relacije kognitivnih i konativnih karakteristika maloljetnih delinkvenata i efikasnost resocijalizacije nakon penalnog tretmana, Defektologija, 1974, br. 1—2, 155—173.
4. Mejovšek, M., S. Horga, K. Momirović: Kanoničke relacije socioloških karakteristika i efikasnosti resocijalizacije u postpenalnom razdoblju, Defektologija, 1974, br. 1—2, 43—117.
5. Kovačević, V.: Efikasnost resocijalizacije maloljetnih delinkvenata koji pripadaju različitim taksonomskim skupinama određena na temelju njihovih psiholoških i socioloških karakteristika. Disertacija. Fakultet za defektologiju, Zagreb, 1976.
6. Kovačević, V.: Problemi resocijalizacije maloljetnika s delinkventnim ponašanjem, ICR, Zagreb — Rijeka, 1981.

THE SUCCESS OF RESOCIALIZATION DETERMINED BY PSYCHOLOGICAL,
SOCIOLOGICAL AND TREATMENT VARIABLES

S u m m a r y

Post-treatment socialization was studied in a sample of 628 subjects, of both sexes, whose age ranged from 18 to 29 years. Their social status was assessed by 54 variables, their demographic, sociological and economic characteristics by 32 variables and the treatment conditions by 32 variables. The Superego Strength Scale from the Cattell 16 P.F. Questionnaire, consisting of 20 variables, and the Modified Eysenck Authoritarian Scale, consisting of 19 variables, were applied as well. As the first step in the analysis of the results, from the set of variables describing the post-treatment social behaviour 14 factors of social integration were extracted. 28 factors were isolated from the set of sociological, psychological and treatment characteristics.

As the second step, the canonical correlation analysis was performed and it yielded six pairs of significant canonical factors. Since the canonical correlation analysis was performed on the primary factors isolated previously, canonical factors obtained in this study represent actually second order factors. One set of variables consisted of factors of social integration, and the second set of psychological and treatment factors. The results suggest that although for the sample as the whole the isolated primary factors represent dimensions which generate positive social integration, favourable treatment and point to the positive sociological, demographic and economic characteristics, as well as to the strong ego and authoritarianism, the obtained canonical factors show different modalities of social integration and their different corresponding sociological, treatment and psychological structures. In accordance with the structural approach used in this study of behaviour phenomenology, there is no justification, as shown by our results, to treat certain manifest variables or certain factors as the most decisive generators of behaviour. Any behaviour is always generated by a set of manifest variables or latent dimensions which form certain psychosocial structures.

This study is a part of the project: »Evaluation of efficacy of institutional treatment of juvenile delinquents in the Socialist Republic of Croatia«, conducted by the Institute of Defectology at the Department of Defectology in Zagreb.